

Česká školní inspekce
Fráni Šrámka 37, 150 21 Praha 5

Tematická zpráva

Výuka cizích jazyků ve školách v letech 2005-2008

Praha, září 2008

Obsah

1	Základní informace o tematicky zaměřeném šetření.....	4
2	Teoreticko-metodologická východiska.....	4
3	Inspekční zjištění.....	6
3.1	Předškolní vzdělávání.....	6
3.1.1	Vedení mateřských škol v oblasti výuky cizích jazyků.....	6
3.1.2	Podmínky pro výuku cizích jazyků v mateřských školách.....	6
3.1.3	Průběh výuky cizích jazyků v mateřských školách.....	7
3.2	Základní vzdělávání.....	8
3.2.1	Vedení základních škol v oblasti výuky cizích jazyků.....	8
3.2.1.1	Nabídka výuky cizích jazyků v základních školách.....	8
3.2.1.2	Koncepce výuky cizích jazyků v základních školách a vlastní hodnocení škol ve vztahu k výuce cizích jazyků.....	9
3.2.1.3	Týmová spolupráce učitelů a činnost metodických orgánů.....	9
3.2.1.4	Opatření na podporu jazykového vzdělávání v základních školách.....	10
3.2.2	Podmínky pro výuku cizích jazyků v základních školách.....	11
3.2.2.1	Odborná kvalifikace a DVPP	11
3.2.2.2	DVPP v oblasti metodiky práce s žáky se SVP a metodiky práce s nadanými žáky v základních školách.....	13
3.2.3	Organizace a průběh výuky cizích jazyků v základních školách.....	13
3.2.3.1	Partnerství základních škol s rodiči a žáky.....	13
3.2.3.2	Formy a metody práce se žáky se SVP ve výuce cizích jazyků v základních školách.....	14
3.2.3.2	Formy a metody práce s nadanými žáky a frekvence jejich využívání v základních školách v letech 2005-2008.....	14

3.2.4	Uplatňování a rozvoj znalosti cizích jazyků žáků základních škol.....	14
3.3	Střední vzdělávání.....	15
3.3.1	Vedení středních škol v oblasti výuky cizích jazyků.....	16
3.3.1.1	Nabídka výuky cizích jazyků ve středních školách.....	16
3.3.1.2	Koncepce výuky cizích jazyků ve středních školách a vlastní hodnocení škol ve vztahu k výuce cizích jazyků.....	16
3.3.1.3	Opatření na podporu výuky cizích jazyků přijatá ve středních školách	16
3.3.1.4	Týmová spolupráce vyučujících a činnost metodických orgánů..	17
3.3.1.5	Návaznost výuky cizích jazyků ve středních školách na předchozí jazykové studium.....	18
3.3.2	Podmínky pro výuku cizích jazyků ve středních školách.....	18
3.3.2.1	Odborná kvalifikace učitelů cizích jazyků ve středních školách..	18
3.3.2.2	Oblasti DVPP a frekvence jejich využívání pedagogy středních škol.....	19
3.3.3	Organizace a průběh výuky cizích jazyků ve středních školách.....	20
3.3.3.1	Partnerství středních škol s rodiči a žáky.....	20
3.3.4	Uplatňování a rozvoj znalostí cizích jazyků žáků středních škol.....	21
4	Závěr.....	21

1 Základní informace o tematicky zaměřeném šetření

Česká školní inspekce získala při plnění hlavních úkolů inspekční činnosti v průběhu školních let 2005/2006 až 2007/2008 a v rámci přípravy tematických zpráv o výuce cizích jazyků v jednotlivých školních letech množství údajů vypovídajících o kvalitě výuky cizích jazyků a postupu realizace kurikulární reformy v mateřských, základních a středních školách. Byly to především ukazatele zjišťované k dané problematice v rámci institucionálního hodnocení škol a při tematicky zaměřených šetřeních k jazykovému vzdělávání.

Hlavním cílem zpracování poznatků z tohoto tematického okruhu shromážděných v letech 2005 až 2008 bylo podat souhrnnou informaci ČŠI o rozvoji jazykového vzdělávání ve školách, o vytváření podmínek rozvoje a uplatnění osvojených jazykových znalostí pro žáky a metodách a způsobech práce směřujících k dalšímu zkvalitnění a modernizaci výuky cizích jazyků v souladu s cíli kurikulární reformy v letech 2005 až 2008. Dalším cílem šetření bylo podat návrhy opatření ke zlepšení současného stavu.

Tabulka 1 Výkonové parametry tematického šetření

Parametr	Školní rok	Předškolní vzdělávání	Základní vzdělávání	Střední vzdělávání
Výběrové soubory škol	2005/2006		74 základních škol - 2. stupeň	145 středních škol
	2006/2007	635 mateřských škol	175 základních škol	183 středních škol z toho 55 G 119 SOŠ 9 SOU
	2007/2008		62 základních škol	32 středních škol, z toho: 3 SOU, 19 SOŠ 10 G
Cílové skupiny	vždy	žáci základních a středních škol, vyučující cizích jazyků, garanti výuky cizích jazyků, vedení škol		
Metody šetření	vždy	<ul style="list-style-type: none"> - analýza dokumentace škol - rozhovory s učiteli cizích jazyků, s guaranty výuky cizích jazyků a s vedením škol - dotazníkové šetření pro rodiče a žáky škol - přímé pozorování činností včetně hospitací ve výuce 		
Termíny šetření		v průběhu školního roku 2005/2006		
		v průběhu školního roku 2006/2007		
		v průběhu školního roku 2007/2008		

2 Teoreticko-metodologická východiska

Jednou z priorit a hlavních cílů kurikulární reformy v českém školství je zkvalitnění, modernizace a rozšíření výuky cizích jazyků, kterého bude dosaženo prostřednictvím zvyšování odborné kvalifikace učitelů všech stupňů vzdělávání a modernizace metod výuky tak, aby lépe rozvíjely všechny aspekty jazykového vzdělávání. Organizace výuky cizích jazyků v základních a středních školách má jejich absolventům umožnit domluvit se jedním

a postupně dvěma cizími jazyky. Výuka má rozvíjet kompetence žáků ke zvládnutí cizího jazyka a jeho uplatnění v zaměstnání tak, abychom se ve znalosti jazyků absolventů škol vyrovnali vyspělým zemím EU.

V rámci Národního plánu výuky cizích jazyků na období 2005-2008 došlo k navýšení vyučovacích hodin cizího jazyka a k zavedení rámcového systému kurzů DVPP pro jazyky s cílem zvýšit úroveň jazykového vzdělávání pedagogických pracovníků. Zvyšování kvalifikace pedagogů vyučujících cizí jazyk je podpořeno národními programy Brána jazyků¹, MEJA², a rozšířením nabídky distančního rozšiřujícího studia pro absolventy programů MEJA a JAME³ ve spolupráci s pedagogickými fakultami. Učitelům cizích jazyků v ZŠ na 1. stupni a učitelům MŠ byl určen celostátní program Jazyky hrou, který poskytl kromě základů cizího jazyka i základy příslušné metodiky.

Prioritou Národního plánu výuky cizích jazyků je na všech stupních vzdělávání výuka angličtiny jako klíčového nástroje globální komunikace. Cílem plánu je také podpora vytváření standardizovaných nástrojů a metod zjišťování dosažené úrovně jazykového vzdělání žáků a podpora mezinárodní spolupráce (zahraníční stáže žáků a učitelů, hostování kvalifikovaných učitelů ze zemí EU) s využitím finančních prostředků ESF, zavádění nových vyučovacích metod, organizačních forem a výukových činností, které zvyšují kvalitu výuky cizích jazyků (včetně e-learningu) a postupná realizace projektů a programů pro další aktivity Akčního plánu na roky 2006-2008. Dalšími prostředky ke zkvalitnění výuky je metodická podpora včetně konzultační a poradenské činnosti, tvorba metodických nástrojů a dokumentů a další vzdělávání pedagogických pracovníků.

Počínaje rokem 2005 byl vyhlášen rozsáhlý program spolufinancovaný z ESF s názvem UČITELÉ⁴, který navazoval na zkušenosti z realizace projektu JAME a letních jazykových kurzů a doplnil je o další podpůrné aktivity a cílové skupiny uživatelů.

Zvýšení úrovně jazykového vzdělávání napomáhá zavedení Rámcového systému kurzů DVPP pro jazyky a rozšíření mobilit žáků a učitelů v rámci programů EU ve spolupráci s Národní agenturou Sokrates. Míra dosaženého zkvalitnění výuky cizích jazyků se sleduje pomocí ukazatelů, jako je podíl nekvalifikovaných učitelů cizích jazyků, podíl nekvalifikovaných učitelů cizích jazyků, kteří absolvovali DVPP, podíl učitelů cizích jazyků, kteří dosáhli mezinárodně uznávané úrovně znalosti cizího jazyka, podíl žáků, kteří vyjeli do zahraničí (výměnný pobyt, studium) a účast žáků v mezinárodních programech.

V průběhu školních let 2005 až 2007 školy zpracovávaly vlastní hodnocení a vlastní koncepci výuky cizích jazyků a na podkladě těchto dokumentů a rámcového vzdělávacího programu vytvářely k l. 9. 2007 školní vzdělávací program (dále ŠVP). Ve školním roce 2007/2008 postupovaly školy ve výuce cizích jazyků podle připravených ŠVP. V rámci ŠVP zohlednily školy potřeby žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) a potřeby nadaných žáků. Cílem tvorby ŠVP bylo také vést školy k uplatnění nových aktivních forem výuky, rozvíjet mezipředmětové vazby a výuku integrovaných obsahů; k tomu využívat *týmovou spolupráci učitelů* a různé formy mimotřídní činnosti. Ve výuce cizích jazyků mají

¹ Program Brána jazyků: Rozvoj specifických kompetencí pedagogických a odborných pracovníků ve školství za účelem zkvalitňování vzdělávání na ZŠ, SŠ a VOŠ, zahájen v říjnu 2005, pro Prahu od března 2006 pod názvem *JARO*

² Program MEJA: Rozvojový program metodické a jazykové přípravy pro učitele 1. stupně ZŠ bez odborné kvalifikace pro výuku cizích jazyků a jazyková příprava pro učitele MŠ, 1. stupně ZŠ a ZUŠ na období 2006-2008

³ Program JAME: celonárodní projekt určený kvalifikovaným učitelům bez příslušné způsobilosti k výuce cizích jazyků, ukončen v říjnu 2004

⁴ Program UČITELÉ: Rozvoj specifických kompetencí pedagogických a odborných pracovníků ve školství za účelem zkvalitňování vzdělávání v základních, středních a vyšších odborných školách a zvýšení adaptability těchto pracovníků na trhu práce

školy uplatňovat individuální přístup a umožnit žákům rozvíjet jazykové znalosti také v rámci mimoškolních aktivit. Cílem zefektivnění vzdělávání podle *Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR* z roku 2005 a jeho aktualizace z roku 2007 je, aby byl obsah a metody výuky užitečnější pro děti, žáky a studenty.

Nové pojetí kurikula klade především důraz na klíčové kompetence a osvojení postojů a hodnot, posílení integrace výuky a mezipředmětových vztahů, větší míru diferenciaci programu výuky podle potřeb různě nadaných žáků a uplatnění nových témat. Zpracovávání vlastního vzdělávacího programu školy značně zvýšilo nároky na školy i učitele a vyžadovalo jejich systematickou přípravu a stálou podporu.

Tvorba školních vzdělávacích programů vyvolala v pedagogických sborech potřebu dalšího vzdělávání, nutnost vzájemně diskutovat, argumentovat i přijímat názory druhých a tím pozitivně podpořila týmovou spolupráci pedagogických pracovníků ve školách. Tato spolupráce se uskutečňovala prostřednictvím metodických sdružení a předmětových komisí cizích jazyků. Jejím obsahem v reformním období let 2005-2008 bylo zejména dotváření ŠVP, uplatňování moderních metod a forem práce při vzdělávání, sjednocování učebních materiálů a klasifikace žáků, výměna zkušeností, realizace motivačních aktivit, další vzdělávání pedagogických pracovníků a předávání informací i zkušeností, zlepšení materiálního vybavení pro výuku cizích jazyků a vzájemné hospitace.

3 Inspekční zjištění

3.1 Předškolní vzdělávání

Na základě strategie stanovené Národním plánem výuky cizích jazyků a Akčního plánu výuky cizích jazyků pro období 2005-2008 realizovala ČŠI ve školním roce 2006/2007 v 635 mateřských školách šetření stavu výuky cizích jazyků. ČŠI posuzovala především strategii škol v této oblasti, personální podmínky a organizaci výuky. ČŠI monitorovala také nabídku mateřských škol a zájem rodičů o výuku. Hlavním cílem bylo zjistit, zda personální podmínky a organizace vzdělávání v mateřských školách výuku cizích jazyků umožňují. Vlastní průběh výuky včetně metodologie v rámci této inspekční činnosti sledován nebyl.

3.1.1 Vedení mateřských škol v oblasti výuky cizích jazyků

Ve školním roce 2006/2007 téměř polovina sledovaných mateřských škol (47 %) nabízela dětem výuku cizích jazyků. Ředitelky těchto škol vycházely ze zájmu rodičů o výuku cizích jazyků svých dětí (nejčastěji angličtiny) a organizovaly ji převážně formou vzdělávacích kroužků (82 %).

Výrazně dominovala výuka angličtiny, pouze v téměř 4 % sledovaných mateřských škol (většinou s víceletou tradicí) se vyučovala němčina, ve třech mateřských školách se v roce 2006/2007 realizovala souběžná výuka obou těchto jazyků. Žádný další cizí jazyk v navštívených školách ve školním roce 2006/2007 vyučován nebyl.

Podíl dětí, které se cizímu jazyku učí, vzhledem k celkovému počtu dětí ve školách se pohyboval v širokém rozmezí 10-50 % (byly však zaznamenány dva případy, kdy výuku anglického jazyka navštěvuje 100 % dětí). Celkově se podíl dětí učících se anglický jazyk v roce 2006/2007 blížil 25 % žáků příslušných škol. Průběh a kvalitu výuky vyhodnocovalo v roce 2006/2007 pouze 36 % mateřských škol z těch, které výuku cizího jazyka realizovaly.

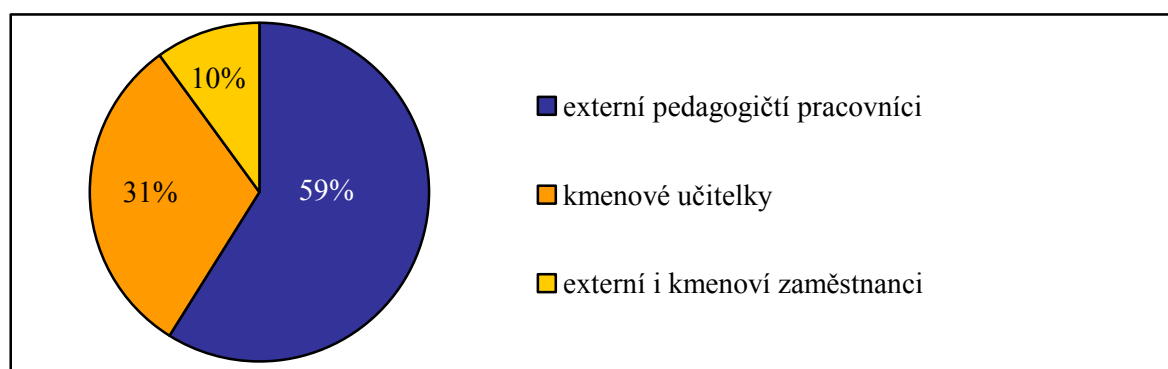
3.1.2 Podmínky pro výuku cizích jazyků v mateřských školách

Inspekce zjistila v rámci šetření **personálních podmínek** v mateřských školách ve školním roce 2006/2007 nedostatek vhodných lektorů a kvalifikovaných učitelů

především pro angličtinu, případně nedostatek financí na jejich zaplacení. Odbornou kvalifikaci pro výuku cizích jazyků si v dalším vzdělávání rozšiřovalo necelých 6 % učitelek cizích jazyků v mateřských školách.

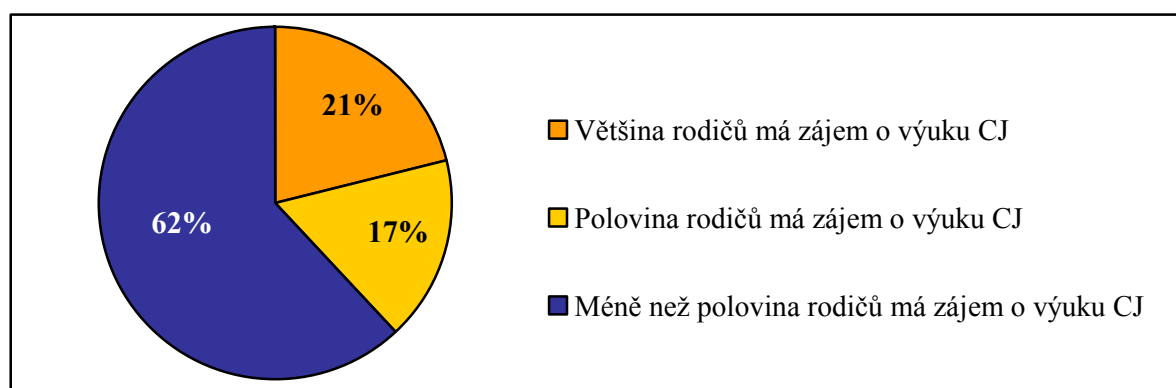
Více než polovina pedagogů vyučujících cizí jazyk v mateřské škole získala odbornou kvalifikaci pro výuku v mateřské škole, pro výuku cizího jazyka však často nebyli dostatečně jazykově vybaveni nebo absolvovali maturitní zkoušku z ruského jazyka, jehož výuka však není v současnosti v širším měřítku vyžadována. Vzdělání externích pracovníků často nesplňovalo požadavky odborné kvalifikace. V mateřských školách tak často chyběla jedna ze dvou složek vzdělání učitele žádoucí pro vytvoření dobrých návyků a předpokladů pro učení se cizímu jazyku. Vzdělávání zaměřené na prohloubení znalosti cizích jazyků a metodiku výuky cizího jazyka v mateřské škole absolvovala velmi malá část pedagogických pracovníků navštívených mateřských škol.

Graf 1 – Skladba vyučujících v mateřských školách

Z inspekčních zjišťování spolupráce mateřských škol s rodiči vyplynulo, že celkem 72 % z navštívených mateřských škol zjišťovalo v roce 2006/2007 zájem rodičů o výuku cizího jazyka, nejčastěji dotazníkovým šetřením nebo na třídních schůzkách, dále při zápisu, vývěskami, letáky nebo individuálními pohovory s rodiči (výstup vyhodnocení dotazníkových šetření zájmu rodičů o výuku cizích jazyků v mateřských školách viz graf 2).

Graf 2 - Zájem rodičů o výuku cizích jazyků v mateřských školách

3.1.3 Průběh výuky cizích jazyků v mateřských školách

Mateřské školy většinou nezařazovaly výuku cizího jazyka přímo do školního vzdělávacího programu (důvodem mohl být nedostatek kvalifikovaných vyučujících se znalostí příslušného cizího jazyka). V mateřských školách, které vyučovaly cizí jazyky, probíhala výuka nejčastěji jedenkrát (69 %), řidčeji dvakrát v týdnu (26 %). Tato organizace zřetelně souvisela s vysokým počtem externích pedagogických pracovníků ve školách. Pouze

v 5 % těchto mateřských škol byla výuka cizích jazyků zařazena mezi každodenní aktivity. Časová dotace se pohybovala nejčastěji v rozmezí 20-50 minut týdně. Nebylo však při ní možné dostatečně účinně uplatňovat formu jazykové propedeutiky, tzn. zařazení výuky denně v krátkých intervalech s poskytnutím příležitostí k nahlédnutí dětí do jiných kultur a jiného vyjadřování a účinného motivování dětí k výuce cizího jazyka.

3.2 Základní vzdělávání

V letech 2005-2008 školní inspekce realizovala šetření výuky cizích jazyků, metod výuky a kvalifikovanosti vyučujících s cílem ověřit průběh a dopady kurikulární reformy na zkvalitnění a modernizaci výuky cizích jazyků v základních školách. Ve školním roce 2005/2006 bylo provedeno šetření ve výběrovém souboru v 74 základních školách na 2. stupni, ve školním roce 2006/2007 šetření ve výběrovém souboru 175 základních škol a ve školním roce 2007/2008 proběhlo šetření výběrového souboru 60 základních škol.

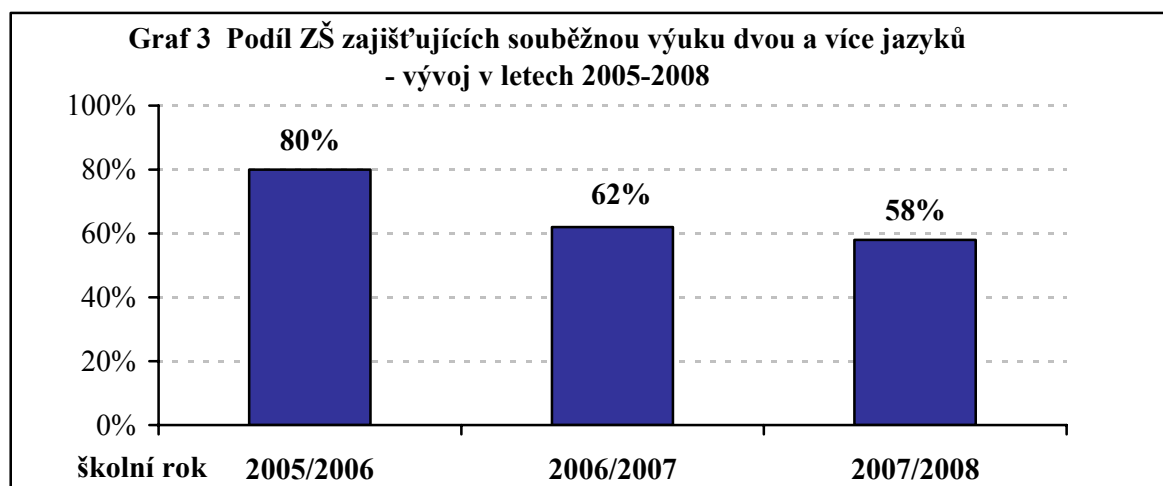
Cílem souhrnné analýzy inspekčních zjištění z let 2005 až 2008 bylo vyhodnotit, jak základní školy realizují rozšíření výuky cizích jazyků a do jaké míry nabídka výuka cizích jazyků v základních školách odpovídá vývoji zájmu žáků o výuku cizích jazyků a potřebám přípravy absolventů škol pro uplatnění na evropském trhu práce. ČŠI zjišťovala, jaká opatření pro zkvalitnění a modernizaci výuky cizích jazyků základní školy realizovaly a do kterých projektů rozvoje výuky se zapojily v průběhu posledních tří školních let, zda k tomuto úkolu přistupovaly komplexně a jaké oblasti motivačních aktivit pro žáky nejvíce rozvíjely. Byla vyhodnocena příprava podkladů základních škol pro zpracování školního vzdělávacího programu k 1. 9. 2007.

V rámci vyhodnocení vývoje podmínek pro výuku cizích jazyků v základních školách se ČŠI zaměřila na zjišťování účasti vyučujících cizích jazyků v DVPP v oblastech zvyšování jazykových znalostí a v metodice práce se žáky se SVP a s žáky nadanými. Byla věnována pozornost organizaci výuky, zapojení pedagogů do týmové spolupráce a využívání inovativních metod výuky a forem práce vedoucích k podpoře žáků, včetně žáků se SVP a žáků nadaných. V neposlední řadě ČŠI také hodnotila, zda školy v posledních třech letech rozšiřovaly nabídku možností praktického uplatnění cizojazyčných znalostí žáků, zda se zvyšovala míra zapojení základních škol do projektů zahraniční spolupráce, zda se žáci účastnili soutěží a jaké další možnosti uplatnění znalostí cizích jazyků školy žákům nabídly.

3.2.1 Vedení základních škol v oblasti výuky cizích jazyků

3.2.1.1 Nabídka výuky cizích jazyků v základních školách

Z vyhodnocení a porovnání výsledků inspekčních šetření v letech 2005-2008 vyplývá, že v tomto období trvale narůstal zájem žáků o výuku angličtiny a naopak zájem žáků o výuku němčiny klesal. Ve školním roce 2007/2008 se ve 42 % základních škol vyučoval pouze jeden cizí jazyk, což koresponduje s ustanovením výuky angličtiny jako priority Národního plánu výuky cizích jazyků a také odpovídá sníženému zájmu žáků a rodičů o výuku německého jazyka (podrobnější údaje viz graf 3).

Z inspekčních zjištění ve školním roce 2005/2006 až 2007/2008 vyplynulo, že zájem žáků základních škol o výuku dalších cizích jazyků (francouzština, ruština, španělština, italština) není častý, proto se výuka těchto jazyků realizuje pro zájemce převážně v nepovinných předmětech a zájmových útvarech. Na druhé straně pro rodiče žáků je v souvislosti se situací na trhu práce a začleněním do Evropské unie nabídka cizích jazyků a s ní souvisejících aktivit jedním z rozhodujících kritérií při výběru školy. Bohatší nabídku cizích jazyků nabízejí větší školy, zejména školy s rozšířenou výukou jazyků (AJ, NJ, FR, RJ, ŠJ) a s odpovídajícím personálním zabezpečením. V 9 ze sledovaných ZŠ se ve školním roce 2007/2008 vyučovala ruština. Francouzština se v základních školách vyučuje jen zřídka. Ve školním roce 2007/2008 nabízelo 14,5 % základních škol (9 škol) z výběrového souboru rozšířenou výuku cizích jazyků, převážně v angličtině (8 ZŠ), 5 ZŠ v němčině a 1 ZŠ realizovala rozšířenou výuku francouzštiny.

3.2.1.2 Koncepce výuky cizích jazyků v základních školách a vlastní hodnocení škol ve vztahu k výuce cizích jazyků

Ve školních letech 2005/2006 a 2006/2007 základní školy připravovaly podklady pro zpracování školního vzdělávacího programu, podle kterého měly začít vyučovat k 1. 9. 2007. Ve školním roce 2005/2006 zpracovali ředitelé vlastní hodnocení výuky cizích jazyků v 31 % základních škol ze sledovaného výběrového souboru a využili jeho zpětnovazební funkci pro tvorbu koncepce výuky cizích jazyků. V následujícím školním roce 2006/2007 v souvislosti s blížícím se termínem povinnosti zpracovat školní vzdělávací program výrazně více základních škol, téměř 65 %, zpracovalo hodnocení a návazně koncepci výuky cizích jazyků. Koncepci výuky cizích jazyků v podobě samostatného dokumentu v roce 2006/2007 zpracovalo 16 % ze sledovaných základních škol. Předložené koncepce rozvoje cizích jazyků nejčastěji obsahovaly návaznost výuky cizích jazyků, podporu mezinárodní spolupráce a motivačních aktivit, zkvalitňování personálního zabezpečení, prohlubování jazykových kompetencí vyučujících a využívání aktuálních trendů jazykového vzdělávání ve výuce. Ve školním roce 2007/2008 všechny školy vyučovaly podle školního vzdělávacího programu a téměř 48 % sledovaných základních škol navíc zpracovalo také koncepci výuky cizích jazyků.

3.2.1.3 Týmová spolupráce učitelů a činnost metodických orgánů

Ze zjištění na základě šetření ve školním roce 2007/2008 vyplývá, že funkční metodické orgány, jako je metodické sdružení a předmětová komise pro výuku cizích jazyků, spolupracují především na tvorbě školního vzdělávacího programu, sjednocení učebních materiálů a klasifikace, organizování akcí a podpoře žáků se SVP (viz tabulka 2).

Tabulka 2 Obsah spolupráce funkčních metodických orgánů ve sledovaných ZŠ ve školním roce 2007/2008

Činnost metodických orgánů	Podíl základních škol, ve kterých metodické orgány spolupracují
Tvorba školního vzdělávacího programu	85 %
Sjednocení učebních materiálů	83 %
Organizování akcí	81 %
Podpora žáků se SVP	80 %
Sjednocení klasifikace	76 %
Podpora nadaných žáků	63 %
Tvorba srovnávacích testů	61 %
Podpora odborného jazyka	33 %
Jiná činnost - organizace školních soutěží, zájezdů, exkurzí, výměnných pobytů, zapojení do projektů	33 %

Návaznost výuky mezi stupni škol byla ve školním roce 2007/2008 většinou uspokojivě zajištěna, 16 % sledovaných škol bylo v této oblasti hodnoceno jako příkladné. V oblasti vlastního hodnocení výuky cizích jazyků byly ve školním roce 2007/2008 zjištěny nedostatky v téměř 15 % základních škol, které s jedinou výjimkou nepřipravily hodnocení úrovně výuky cizích jazyků na celoškolní úrovni. 85 % ze sledovaných základních škol realizovalo ve školním roce 2007/2008 některou z forem hodnocení úrovně výuky cizího jazyka podle výsledků žáků, nejčastěji vlastní srovnávací testy, které byly využity ve více než polovině sledovaných základních škol (podrobnosti viz tabulka 3).

Tabulka 3 Formy hodnocení úrovně výuky cizích jazyků na úrovni žáka ve školním roce 2007/2008

Forma hodnocení úrovně cizích jazyků na úrovni žáka	Podíl základních škol realizujících formu hodnocení
Vlastní srovnávací testy	52 %
Společný evropský referenční rámec	33 %
Sledování dalšího uplatnění absolventů	33 %
Srovnávací testy nad rámec školy	32 %
Evropské jazykové portfolio	18 %
Závěrečné zkoušky	11 %

Vlastní hodnocení organizace a průběhu výuky cizích jazyků na úrovni školy zpracovalo 46 % ze sledovaných základních škol, většinou (69 % hodnocení) školy hodnotily přímo výuku cizích jazyků, druhým nejčastějším předmětem hodnocení byla práce metodických orgánů pro výuku cizího jazyka.

3.2.1.4 Opatření na podporu jazykového vzdělávání v základních školách

Ve školních letech 2005/2006 a 2006/2007 se ve většině sledovaných základních škol uskutečňovala dílčí opatření k podpoře jazykového vzdělávání, ale tato opatření nevycházela ze systematického vyhodnocování výuky cizích jazyků. Ve školním roce 2005/2006 sledované základní školy především rozšiřovaly nabídku výuky cizích jazyků a souvisejících zájmových aktivit pro žáky. V následujícím roce 2006/2007 ještě téměř třetina sledovaných ZŠ rozšiřovala výuku cizích jazyků v rámci povinné výuky nebo ve volitelných předmětech a zájmových útvarech. Základní školy se ve školních letech 2005/2006 a 2006/2007 v opatřeních na podporu výuky cizích jazyků soustředily na cíl zlepšení personálních

podmínek a v této souvislosti došlo k mírnému zlepšení zapojení učitelé bez příslušné odborné kvalifikace do DVPP zaměřeného na jazykovou a metodickou přípravu.

Z inspekčních zjištění vyplývá, že ve školním roce 2007/2008 se sledované základní školy při přijímání opatření na podporu výuky cizích jazyků již více opíraly o výsledky vlastního vyhodnocení kvality výuky cizích jazyků. V důsledku analýzy vlastních potřeb pak sledované základní školy ve srovnání s předchozími lety více investovaly především do zlepšení materiálních podmínek výuky (94 % sledovaných základních škol) a do zvyšování a prohlubování kvalifikace vyučujících (87 % sledovaných ZŠ).

Ve srovnání s předchozími lety pracovaly základní školy v roce 2007/2008 významně více na úpravách učebních dokumentů (54 %) a rozvoji mezinárodní spolupráce (40 % sledovaných ZŠ). Ve školním roce 2007/2008 sledované základní školy oproti předchozímu roku realizovaly méně motivačních aktivit. V tabulce 4 je porovnání přijatých opatření na podporu výuky cizích jazyků ve školních letech 2006/2007 a 2007/2008.

Tabulka 4 Přijatá opatření na podporu výuky cizích jazyků v základních školách v letech 2006/2007 a 2007/2008

Druh opatření	Podíl ZŠ, které v roce 2006/2007 přijaly opatření	Podíl ZŠ, které v roce 2007/2008 přijaly opatření
Zlepšení materiálních podmínek	45 %	94 %
Zlepšení personálních podmínek a DVPP	57 %	87 %
Realizace motivačních aktivit	13 %	8 %
Úpravy učebních dokumentů	32 %	60 %
Realizace mezinárodní spolupráce	10 %	40 %

3.2.2 Podmínky pro výuku cizích jazyků v základních školách

3.2.2.1 Odborná kvalifikace a DVPP

Ve školním roce 2005/2006 byl v základních školách zjištěn značně nepříznivý kvalifikační potenciál učitelů cizích jazyků. Podíl učitelů s vysokoškolskou přípravou pro výuku cizích jazyků byl u angličtiny jen 29 % a u němčiny 45 % a například angličtinu vyučovalo i 20 % pedagogů bez vysokoškolského vzdělání. Podíl rodilých mluvčích na realizované výuce cizích jazyků ve školách byl nepatrný.

Ve školním roce 2005/2006 se učitelé základních škol účastnili dalšího vzdělávání nejčastěji s cílem zlepšit si znalost jazyka, seznámit se s novými učebnicemi a motivačními formami práce (68 % ze sledovaných škol) a připravit se na tvorbu ŠVP (9 % ze sledovaných škol). Tento trend se projevil také ve školním roce 2006/2007, kdy se v nadpolovičním počtu navštívených základních škol zaměřovalo další vzdělávání pedagogických pracovníků na metodické přístupy vyučujících při výuce cizích jazyků (57 %) a na prohlubování jazykových kompetencí vyučujících (51 %). V souvislosti s realizací kurikulární reformy učitelé navštěvovali vzdělávací aktivity spojené s tvorbou ŠVP (28 %). Mezi prioritně zastoupené vzdělávací oblasti patřilo v roce 2006/2007 ICT, ne vždy však zaměřené na využití při výuce cizích jazyků (37 %).

Pouze vyučující z nízkého počtu sledovaných základních škol (15 %) absolvovali v roce 2006/2007 semináře orientované na vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami při výuce cizích jazyků a minimální počet škol využil vzdělávací aktivity zacílené na práci s Evropským jazykovým portfoliem a Společným evropským referenčním rámcem (2 %). Ke zvýšení úrovně jazykových znalostí vyučující využívali v roce 2006/2007

rozvojový program MEJA (18 % vyučujících) a projekt celoživotního vzdělávání Brána jazyků (15 % vyučujících).

Studium na vysoké škole ke splnění kvalifikačních předpokladů (k získání odborné kvalifikace pro výuku cizích jazyků) navštěvoval v roce 2006/2007 nízký počet učitelů (9 %). Mezinárodně uznávaný certifikát osvědčující určitou úroveň znalostí cizího jazyka získalo v roce 2006/2007 i 18 učitelů, kteří příslušnou odbornou kvalifikaci neměli.

Dříve zaznamenávaný značný odliv kvalifikovaných učitelů cizích jazyků ze základních škol, způsobený mimo jiné přesunem kvalifikovaných učitelů ze základních na střední školy a zvýšením nároků na počet vyučujících v důsledku zavádění výuky cizích jazyků již od třetího ročníku ZŠ, se ve školním roce 2006/2007 zpomalil.

Ve školním roce 2007/2008 byly personální podmínky v 73 % sledovaných ZŠ hodnoceny jako průměrné, v 13 % ZŠ jako vynikající a ve 12 % ZŠ jako nevyhovující. Ve výuce angličtiny ve sledovaných základních školách byl ve školním roce 2007/2008 zjištěn vysoký podíl nekvalifikovaných učitelů. Podíl učitelů s vysokoškolskou přípravou pro výuku angličtiny byl u vyučujících angličtiny ve sledovaných základních školách v roce 2007/2008 jen 23 %.

Pozitivním jevem je, že vyučující cizích jazyků s vysokoškolskou přípravou pro výuku daného cizího jazyka se hojně zapojují do DVPP a téměř tři pětiny z nich (29 vyučujících) se zúčastnily i DVPP zaměřeného na speciální vzdělávací potřeby žáků. 37 % těchto ideálně kvalifikovaných v roce 2007/2008 navštěvovalo DVPP v angličtině. Z učitelů angličtiny, kteří mají VŠ vzdělání, ale ne pro výuku angličtiny, se téměř polovina účastnila DVPP v angličtině, zatímco na SVP se v dalším vzdělávání zaměřilo jen 19 % z nich.

V roce 2007/2008 ve sledovaných základních školách vyučovalo 35 % vyučujících bez vysokoškolského vzdělání. Z těchto nekvalifikovaných učitelů angličtiny bylo 45 % absolventů DVPP pro angličtináře a více než polovina z nich absolvovala kurzy JAME. Celkem 18 % nekvalifikovaných angličtinářů (tj. 13) složilo mezinárodní zkoušku z angličtiny a dalších 18 % nekvalifikovaných angličtinářů studovalo angličtinu (11 z nich na VŠ a 2 v jiných kurzech). V roce 2007/2008 navštěvovalo 9 nekvalifikovaných učitelů angličtiny kurzy MEJA a 7 z nich absolvovalo DVPP zaměřené na speciální vzdělávací potřeby žáků. Ve sledovaném výběrovém souboru ZŠ nevyučoval angličtinu žádný rodilý mluvčí. Zkušenost v cizojazyčném prostředí měla pětina vyučujících angličtiny (46 pedagogů), většinou se jednalo o studijní pobyt v cizině, 15 vyučujících angličtiny se zapojilo do projektů EU a 16 se zúčastnilo zahraničních stáží.

Lepší úroveň kvalifikovanosti byla ve školním roce 2007/2008 zjištěna u vyučujících němčiny. Téměř 55 % učitelů němčiny absolvovalo vysokoškolskou přípravu pro výuku německého jazyka. Z těchto ideálně kvalifikovaných se jedna pětina dále vzdělává v němčině, zatímco jen 15 % se vzdělává v práci se žáky se SVP. Ve sledovaném výběrovém souboru ZŠ 18 % vyučujících němčiny nemělo vysokoškolské vzdělání.

Oproti vyučujícím angličtiny se nekvalifikovaní učitelé němčiny méně dále vzdělávají. Téměř polovina nekvalifikovaných vyučujících němčiny se sice účastnila některé formy DVPP v němčině, ale žádný se nezúčastnil kurzů JAME. Jen 2 si doplňují vysokoškolskou přípravu pro výuku němčiny, žádný se nezapsal do kurzů MEJA/Brána jazyků a jen 1 se vzdělává v práci se žáky se SVP. Většina vyučujících němčiny (73 %) s VŠ vzděláním bez zaměření na němčinu se dále vzdělává v německém jazyce a dva z nich se vzdělávají v práci se žáky se SVP. Mezinárodní zkoušku z němčiny složili jen dva z nekvalifikovaných němčinářů. Ve sledovaném vzorku ZŠ vyučovali němčinu dva rodilí mluvčí. Zahraniční zkušenost v roce 2007/2008 mělo 19 % němčinářů ve sledovaném výběrovém souboru základních škol, většinou se jednalo o zahraniční stáž (8 učitelů), 5 učitelů němčiny bylo na studijním pobytu a 3 z nich se zapojilo do evropských projektů.

3.2.2.2 DVPP v oblasti metodiky práce s žáky se SVP a metodiky práce s nadanými žáky v základních školách

V systému dalšího vzdělávání (stejně jako ve vysokoškolské přípravě) učitelů jazyků není dostatečně řešena příprava k práci se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Učitelé především spolupracují s externími odborníky, s pedagogicko-psychologickými poradnami, výchovnými poradci, málo využívání jsou školní psychologové a osobní asistenti pro žáky se SVP. DVPP zaměřené na potřeby nadaných žáků není zatím zařazeno do programu DVPP pro vyučující cizích jazyků. Ve školním roce 2007/2008 celkem 61 vyučujících cizích jazyků absolvovalo DVPP zaměřené na práci se žáky se SVP. V této oblasti se vzdělávají především angličtináři, kteří tvořili 87 % absolventů DVPP zaměřeného na práci se SVP ve školním roce 2007/2008.

3.2.3 Organizace a průběh výuky cizích jazyků v základních školách

Ve školním roce 2007/2008 bylo téměř 71 % sledovaných základních škol hodnoceno v oblasti organizace výuky jako průměrné, 21 % ZŠ získalo nejlepší hodnocení organizace a v 9 % ZŠ byla organizace výuky hodnocena jako podprůměrná. Hodnocení kvality organizace výuky souvisí s celkovou mírou podpory rozvoje osobnosti žáka (viz tabulka 5).

Tabulka 5 Formy podpory rozvoje osobnosti žáka ve sledovaných ZŠ ve školním roce 2007/2008

Podpora rozvoje osobnosti žáka	Podíl škol, které byly vyhodnoceny jako příklad dobré praxe
Role učitele ve výuce	27 %
Motivace žáků	25 %
Využití materiálně technického zázemí	23 %
Uspokojování potřeb žáků se SVP	22 %
Volba přiměřených a vhodných cílů pro žáky	20 %
Uspokojování potřeb nadaných žáků	9 %

Nejpříznivěji byly sledované školy hodnoceny za roli učitele ve výuce, motivaci žáků a využití materiálně technického zázemí. Uspokojování potřeb žáků se SVP se velmi dobře daří ve více než pětině sledovaných ZŠ. Za volbu přiměřených a vhodných cílů pro žáky a rozvoj jejich specifických dovedností byla příznivě hodnocena pětina sledovaných ZŠ. Horší je situace v uspokojování potřeb nadaných žáků ve výuce cizích jazyků, které není zatím nijak systémově řešeno a nadprůměrného stavu dosahovalo jen 9 % sledovaných ZŠ, oproti tomu 14 % ZŠ se pečovalo o potřeby nadprůměrných žáků nedostatečně.

3.2.3.1 Partnerství základních škol s rodiči a žáky

Spolupráce školy s rodiči byla ve školním roce 2007/2008 v téměř 70 % sledovaných základních škol hodnocena jako průměrná, čtvrtina škol získala vynikající hodnocení a jen necelých 5 % škol bylo v této v oblasti hodnoceno jako podprůměrné. V roce 2007/2008 nabízelo žákům téměř 63 % sledovaných základních škol možnost volby jazyka. Z dotazníkového šetření vyplývá, že jen čtvrtina sledovaných ZŠ vycházela v roce 2007/2008 vstřícně podnětům rodičů a umožnila žákům vybrat si skupinu podle pokročilosti svých jazykových znalostí. Téměř tři pětiny sledovaných základních škol reagují na potřeby žáků při vytváření nabídky cizojazyčných aktivit pro žáky. Finanční náročnost školy pro rodiče byla v roce 2007/2008 malá nebo přiměřená v téměř 93 % sledovaných základních škol.

3.2.3.2 Formy a metody práce se žáky se SVP ve výuce cizích jazyků v základních školách

Ve školních letech 2005/2006 a 2006/2007 byly pro integrované žáky zpracovány individuální vzdělávací programy, meziročně se nezměnil podíl základních škol, které tyto plány zpracovaly, v obou letech činil 45 %. Asistenti pedagogů byli v letech 2005/2006 a 2006/2007 využíváni v 9 ZŠ, ve školním roce 2006/2007 bylo navíc zaznamenáno využití služeb školního psychologa ve 2 ZŠ. K dalším identifikovaným žákům (s lehčím stupněm specifické poruchy učení) se speciálními vzdělávacími potřebami se přistupuje se zřetelem na jejich specifické potřeby. Tento individuální přístup (80 % podle šetření v roce 2006/2007) spočívá v toleranci obtíží, uplatňování mírnějšího hodnocení a klasifikace, občasná dopomoci a intervenci učitele ve výuce (vždy záleží na osobnosti pedagoga a jeho znalostech dané problematiky), vnitřní diferenciací, která spočívá především v preferování ústního projevu žáků, snižování požadavků, časovým zvýhodněním, nabídkou individuálních konzultací, využíváním PC, speciálních materiálů, vlastních pomůcek a učebnic pro žáky se SVP.

3.2.3.3 Formy a metody práce s nadanými žáky a frekvence jejich využívání v letech 2005-2008

Ve školních letech 2005/2006 a 2006/2007 pouze šest ze sledovaných škol (a v nich 10 žáků) vykazovalo mimořádně nadané žáky, ve školním roce 2006/2007 u dvou došlo k přeřazení do vyššího ročníku na základě vykonaných zkoušek a u ostatních žáků školy uplatňovaly možnost inkluzivního vzdělávání, tedy vzdělávání individualizovaného a vnitřně podle potřeb vnějšně diferencovaného (nabídka individuálního vzdělávacího plánu v jednotlivých předmětech, diferencování náročnosti zadávaných úloh apod.).

Ve školním roce 2007/2008 byla problematika nadaných žáků předmětem šetření ČŠI a 8 ze sledovaných ZŠ vykazovalo mimořádně nadané žáky. Talentovaným žákům školy nabízely různé možnosti jejich rozvoje, například volitelné a nepovinné předměty, kroužky a další aktivity, diferencování náročnosti zadávaných úloh, které mohou přesáhnout rámec běžné výuky. Talentovaní žáci mají možnost zapojit se do školních projektů, i na mezinárodní úrovni, účastní se soutěží a olympiád.

3.2.4 Uplatňování a rozvoj znalostí cizích jazyků žáků základních škol

Ve školním roce 2005/2006 se 11 % ze sledovaných základních škol zapojilo do tří a více sledovaných mimoškolních aktivit, tj. poznávacích zájezdů, mezinárodních projektů, spolupráce se zahraniční školou, soutěží v cizím jazyce na krajské úrovni a certifikovaných jazykových zkoušek. Téměř třetina základních škol nabídla žákům z těchto činností pouze poznávací zájezd. Pětina škol nevytvořila žádné podmínky pro uplatnění komunikativních dovedností žáků mimo vlastní vyučování.

V následujícím školním roce 2006/2007 základní školy významně rozšířily spektrum a zapojení žáků do mimoškolních aktivit. Například poznávací zájezd pro žáky organizovala téměř polovina sledovaných základních škol.

Ve školním roce 2007/2008 školy nabídku motivačních aktivit a příležitostí uplatnění jazykových znalostí pro žáky opět rozšířily. V rámci inspekčního šetření byl v roce 2007/2008 zjištěn v téměř 15 % sledovaných ZŠ nadprůměrný stav rozvoje metod výuky, které rozvíjejí klíčové kompetence žáků a 10 % bylo hodnoceno jako nadprůměrné v oblasti nabídky motivačních aktivit pro žáky. Nejčastěji základní školy umožnily žákům uplatnit jazykové znalosti formou výjezdů do zahraničí, které uskutečnilo 54 % sledovaných ZŠ, většinou formou poznávacího zájezdu. V tabulce 6 je meziroční srovnání nejčastěji

realizovaných příležitostí pro uplatnění jazykových znalostí žáků v letech 2006/2007 a 2007/2008 v základních školách.

Tabulka 6 Praktické uplatnění jazykových znalostí a dovedností žáků ve školních letech 2006/2007 a 2007/2008

Příležitost pro uplatnění jazykových znalostí žáků	Podíl realizujících ZŠ v roce 2006/2007	Podíl realizujících ZŠ v roce 2007/2008
Poznávací zájezdy	47 %	47 %
Výměnné pobyty	13 %	24 %
Mezinárodní projekty	15 %	26 %
Certifikované zkoušky	3 %	5 % (1 ZŠ: 13 žáků NJ, 1 ZŠ 3 žáci AJ)
Europass	1 % (2 ZŠ)	-
Krajské soutěže	20 %	24 %
Jiné ⁵	34 %	32 %

3.3 Střední vzdělávání

V letech 2005-2008 školní inspekce realizovala šetření úrovně kvality výuky cizích jazyků, metod výuky a úrovně kvalifikovanosti vyučujících s cílem ověřit průběh kurikulární reformy ve středních školách. Ve školním roce 2005/2006 proběhlo šetření ve výběrovém souboru 145 středních škol, v následujícím roce 2006/2007 proběhlo šetření ve výběrovém souboru 183 středních škol, z toho 55 gymnázií, 119 středních odborných škol a 9 středních odborných učilišť. Ve školním roce 2007/2008 proběhlo šetření výběrového souboru 32 středních škol, z toho 10 gymnázií, 19 středních odborných škol a 3 střední odborná učiliště. Cílem souhrnné analýzy zjištění z let 2005 až 2008 bylo zjistit, jak střední školy realizují rozšíření výuky cizích jazyků a do jaké míry nabídka výuky cizích jazyků ve středních školách odpovídá vývoji zájmu studentů a potřebám přípravy absolventů škol pro uplatnění na evropském trhu práce. ČŠI zjišťovala, jaká opatření pro zkvalitnění a modernizaci výuky cizích jazyků střední školy realizovaly a do kterých projektů rozvoje výuky se zapojily v průběhu posledních tří školních let, zda k tomuto úkolu přistupovaly komplexně a do jaké oblasti nejvíce rozvíjely.

V rámci vyhodnocení vývoje personálních podmínek pro výuku cizích jazyků v základních školách se ČŠI zaměřila na zjišťování účasti vyučujících cizích jazyků v DVPP v oblastech zvyšování jazykových znalostí a v metodice práce se žáky se SVP a s žáky nadanými. Byla věnována pozornost organizaci výuky, zapojení pedagogů do týmové spolupráce a využívání inovativních metod výuky a forem práce vedoucích k podpoře žáků, včetně žáků se SVP a žáků nadaných. V neposlední řadě ČŠI také hodnotila, zda střední školy v posledních třech letech rozšiřovaly nabídku motivačních aktivit a možností praktického uplatnění cizojazyčných znalostí žáků, zda se zvyšovala míra zapojení středních škol do evropských projektů a spolupráce se zahraničními školami a jaké další možnosti uplatnění znalostí cizích jazyků školy žákům nabídly.

⁵ vystoupení pro veřejnost, celoškolní projektové dny a třídní projekty, e-twinning, dopisování, besedy s rodilými mluvčími, návštěvy divadelních představení v cizích jazycích, aktivity k příležitosti Dne jazyků, adopce na dálku, dny otevřených dveří, jazykové tábory, soutěže (celostátní kola soutěží v cizích jazycích, korespondenční soutěže, pěvecké soutěže s anglickými texty, mezinárodní olympiády, mezinárodní soutěž v poskytování první pomoci), jazyková portfolia, prezentace na webových stránkách, výtvarné výstavy s anglickým komentářem, spolupráce se zahraničními partnery v rámci města, certifikát získaný při pobytech v Anglii s výukou AJ

3.3.1 Vedení středních škol v oblasti výuky cizích jazyků

3.3.1.1 Nabídka výuky cizích jazyků ve středních školách

Ve školních letech 2005/2006 a 2006/2007 rostl zájem studentů středních škol o výuku cizích jazyků, především o výuku angličtiny a vzhledem k prioritě výuky angličtiny se snížil podíl středních škol, které nabízely souběžnou výuku dvou a více cizích jazyků. Ve školním roce 2005/2006 zajišťovaly téměř všechny sledované střední školy (99 %) souběžnou výuku dvou nebo více cizích jazyků, zatímco ve školním roce 2007/2008 vyučovalo souběžně dva nebo více cizích jazyků 73 % sledovaných středních škol.

Některé střední školy rozšířily nabídku o výuku dalších cizích jazyků, většinou v rámci volitelných předmětů nebo zájmových aktivit. Pouze v jedné ze sledovaných středních škol proběhla výuka odborných předmětů v angličtině. V rámci volitelných předmětů v roce 2007/2008 nabídlo 47 % ze sledovaných středních škol žákům konverzaci v angličtině. Volitelnou konverzaci v němčině vyučovalo v roce 2007/2008 žákům 38 % sledovaných středních škol. Konverzaci ve francouzštině nabídly 2 ze sledovaných SŠ a 1 SŠ konverzaci v ruštině.

3.3.1.2 Koncepce výuky cizích jazyků ve středních školách a vlastní hodnocení školy ve vztahu k výuce cizích jazyků

Ve školních letech 2005/2006 a 2006/2007 zpracoval koncepci výuky cizích jazyků stejný podíl škol, více než polovina gymnázií, ale pouze 10 středních škol a dvě odborná učiliště. Ve školním roce 2007/2008 zpracovalo téměř 68 % sledovaných středních škol koncepci rozvoje výuky cizích jazyků. Dvě třetiny středních škol se při tvorbě koncepce opíraly mimo jiné o zpracované vlastní hodnocení výuky cizích jazyků na úrovni školy. Střední školy vycházely při tvorbě koncepce z rámcových koncepčních materiálů, především z Národního plánu výuky cizích jazyků. Střední školy se v hodnocení nejvíce zaměřovaly na vyhodnocení podmínek a zapojení žáků do motivačních aktivit, méně často se zabývaly i výsledky žáků.

V letech 2005/2006 a 2006/2007 došlo ve středních školách zejména s ohledem na reformu státní maturity ke zvýšení hodinové dotace cizích jazyků a ve výuce bylo zahájeno uplatňování moderních forem a metod práce. Několik dalších škol zareagovalo i na požadavky trhu práce a zavedlo volitelné předměty jazykového zaměření. Školy se rovněž snaží připravit žáky na budoucí profesi posílením odborné terminologie, rozvojem komunikativních dovedností a v menší míře také přípravou na mezinárodně uznávané zkoušky.

3.3.1.3 Opatření na podporu výuky cizích jazyků přijatá ve středních školách

Funkční opatření ke zkvalitnění výuky cizích jazyků v letech 2005-2007 přijala většina středních škol, nejčastěji se týkaly navýšení hodinové dotace cizích jazyků a zavedení výuky volitelného předmětu. Část opatření byla zaměřena na zlepšení materiálních podmínek výuky. Pouze minimum sledovaných škol k problematice zkvalitnění výuky přistoupilo komplexně a realizovalo opatření zaměřené na další vzdělávání učitelů, uplatňování moderních metod výuky, sjednocení klasifikace a posílení odborného jazyka.

Ve školním roce 2007/2008 směřovala opatření na podporu výuky ve sledovaných středních školách především do oblasti zlepšení materiálních podmínek výuky, zvyšování kvalifikace vyučujících a přípravy na reformovanou maturitu (podrobnosti viz tabulka 7). Přijatá opatření byla v roce 2007/2008 úspěšně realizována, v případě realizace opatření vedoucích ke zlepšení materiálních podmínek byla zaznamenána 100% úspěšnost.

Tabulka 7 Přijatá opatření na podporu výuky cizích jazyků ve středních školách ve školním roce 2007/2008

Druh přijatého opatření	Podíl SŠ realizujících opatření ve školním roce 2007/2008
Zlepšení materiálních podmínek	94 %
Zlepšení personálních podmínek a DVPP	81 %
Příprava na reformovanou maturitu	80 %
Úprava učebních dokumentů	65 %
Realizace mezinárodní spolupráce	55 %
Jiné: nabídka výuky cizích jazyků v rámci volitelných předmětů a zájmových útvarů (1 SŠ), přijetí rodilého mluvčího pro výuku španělštiny (1 SŠ), specializace – streaming (1 SŠ), úspěšnost žáků (1 SŠ), výuka odborného jazyka (1 SŠ)	22 %

3.3.1.4 Týmová spolupráce a činnost metodických orgánů

Ve většině škol byly vytvořeny metodické orgány; předmětové komise nebo metodická sdružení pro výuku cizích jazyků. Náplň a rozsah jejich práce se liší, v některých středních školách se zabývají především organizačními záležitostmi – zájezdy, soutěžemi, popřípadě výběrem učebnic a zpracováním tematických plánů, v jiných školách učitelé koordinují výuku na základě vytvořené strategie školy pro výuku cizích jazyků, jednotných kritérií hodnocení, srovnávacích testů a vzájemných hospitací. Výuka ve zvyšujícím se počtu škol probíhá podle sjednocených řad učebnic. Ve školním roce 2006/2007 se učitelé jazyků v gymnáziích zapojili do tvorby ŠVP (33 % sledovaných gymnázií). Nedostatečná spolupráce učitelů byla zřejmá zejména ve školách, kde je výuka zajišťována externími učiteli nebo důchodci.

Obsahem spolupráce vyučujících v rámci metodických orgánů ve sledovaných středních školách ve školním roce 2007/2008 bylo především sjednocení učebních materiálů a klasifikace, organizování akcí, podpora žáků se SVP a tvorba školního vzdělávacího programu (podrobnosti viz tabulka 8).

Tabulka 8 Obsah spolupráce funkčních metodických orgánů ve sledovaných SŠ ve školním roce 2007/2008

Činnost metodických orgánů	Podíl škol, ve kterých metodické orgány realizují spolupráci
Sjednocení učebních materiálů	80 %
Organizování akcí	79 %
Podpora žáků se SVP	77 %
Sjednocení klasifikace	73 %
Tvorba školního vzdělávacího programu	73 %
Podpora nadaných žáků	66 %
Podpora odborného jazyka	50 %
Tvorba srovnávacích testů	42 %
Jiná činnost - mezinárodní spolupráce, výměnné pobyty, granty, odborné stáže, streaming, organizace školních projektů, soutěží, metodika, podpora nových učitelů, organizování akcí mimo výuku, certifikáty	81 %

3.3.1.5 Návaznost výuky cizích jazyků ve středních školách na předchozí jazykové studium

Z šetření ČŠI v roce 2006/2007 vyplynulo, že ve čtyřletých gymnáziích žáci pokračují ve studiu jazyka ze základní školy, pouze ve víceletých gymnáziích je prvním cizím jazykem jednotně stanovena angličtina. Žáci čtyř středních odborných škol a čtyř učilišť neměli možnost pokračovat v jazyce, který navštěvovali v základní škole. Jako důvod pro tuto organizaci výuky školy uvádějí malý počet žáků ve skupině, který již nelze dále dělit, nebo ohled na budoucí uplatnění žáků – v příhraniční oblasti. Ve dvou školách se studijním oborem výpočetní technika byl jednotně pro všechny žáky určen anglický jazyk. Ve dvou případech školy uváděly, že nejsou schopny zajistit požadovaný jazyk z personálních důvodů.

Ve třetině odborných škol a polovině gymnázií byla v roce 2006/2007 vstupní úroveň žáků zjišťována testy zadávanými školou ještě před zahájením školního roku. Nejméně 10 % středních škol však vstupní úroveň žáků nezjišťovalo a s výukou cizího jazyka se začínalo od samého začátku. Alarmující je poznatek, že ve třetině středních odborných učilišť nebyla v roce 2006/2007 zajištěna kontinuita výuky mezi základní a střední školou. Z šetření ČŠI ve školním roce 2007/2008 vyplývá, že střední školy meziročně zlepšily zajištění návaznosti výuky cizího jazyka na výuku v základních školách. Návaznost zajistilo v roce 2007/2008 téměř 87 % z celkového počtu sledovaných středních škol, ze zařazených gymnázií dokonce 90 %. Téměř všechny školy s výjimkou dvou se při zajištění návaznosti výuky opíraly o výsledky zjišťování návaznosti, nejčastěji pomocí testování jazykových znalostí žáků získaných v základních školách, které využívají téměř dvě třetiny sledovaných středních škol, nebo zjištění předchozích výsledků v klasifikaci, které využila čtvrtina středních škol. Příjímácké zkoušky slouží ke zjištění návaznosti jen výjimečně.

Z inspekčních zjištění ve školním roce 2007/2008 vyplývá, že téměř 77 % sledovaných středních škol hodnotí úroveň výuky cizích jazyků na základě výsledků testování výstupní úrovně znalosti cizích jazyků studentů. Na sledování výstupní úrovně se více zaměřují v gymnáziích, obchodních akademiích a hotelových školách, tedy tam, kde žáci povinně maturují z cizího jazyka.

Ve školním roce 2006/2007 se více než polovina sledovaných středních škol zapojila do testování Maturita nanečisto, ve školním roce 2007/2008 se zapojilo již téměř 65 % sledovaných středních škol a dokonce 80 % ze sledovaných gymnázií. Rovněž ve školách, kde není cizí jazyk povinným maturitním předmětem, bylo testování CERMAT nejčastějším způsobem zjišťování výstupní úrovně žáků v cizích jazycích. Více než 32 % sledovaných středních škol vycházelo při hodnocení výstupní úrovně znalosti cizích jazyků studentů ze Společného evropského referenčního rámce. Evropské jazykové portfolio využily v roce 2007/2008 jen 2 ze sledovaných středních škol.

Vlastní srovnávací testy v roce 2007/2008 využilo 42 % sledovaných středních škol. Ve středních odborných učilištích není vyhodnocování výstupní úrovně žáků, kromě klasifikace, zpravidla prováděno. 71 % sledovaných středních škol sledovalo ve školním roce 2007/2008 další uplatnění svých studentů.

3.3.2 Podmínky pro výuku cizích jazyků ve středních školách

3.3.2.1 Odborná kvalifikace učitelů cizích jazyků středních škol

Ve školním roce 2007/2008 bylo zjištěno mírné zlepšení podílu vysokoškolsky vzdělaných vyučujících oproti roku 2005/2006. Vysokoškolské vzdělání mělo v roce 2007/2008 ve sledovaných středních školách 75 % z celkového počtu vyučujících angličtiny a 75 % vyučujících němčiny. Podíl vyučujících, jejichž vzdělání odpovídalo vyučovanému předmětu a druhu školy byl však v roce 2007/2008 ve sledovaném výběrovém souboru pouze

30 % vyučujících angličtiny a 38 % vyučujících němčiny. Podíl rodilých mluvčích byl v roce 2005/2006 velmi nízký (3 % všech učitelů cizích jazyků ve středních školách) a na výuce se podíleli pouhými 0,3 %. S vytvořením lepších podmínek pro přijetí rodilých mluvčích do výuky cizích jazyků se jejich podíl zvýšil. Ve školním roce 2007/2008 byl podíl rodilých mluvčích ve výuce oproti roku 2005/2006 významně vyšší, na výuce angličtiny se podíleli z 8 % (9 vyučujících), na výuce němčiny se ve sledovaném výběrovém souboru podílel 1 vyučující a na výuce francouzštiny 2 vyučující.

Ve středních školách jsou nejpříznivější podmínky pro výuku cizích jazyků v gymnáziích, kde se podíl učitelů, jejichž vzdělání odpovídalo vyučovanému předmětu a druhu školy, pohyboval v roce 2005/2006 mezi 82 % (AJ) až 88 % (FJ). Všichni učitelé gymnázií, kteří vyučují cizí jazyky bez vysokoškolského vzdělání (7), si v roce 2005/2006 doplňovali odbornou kvalifikaci studiem na vysoké škole. V ostatních středních školách byly podíly učitelů s odpovídajícím vzděláním v oblasti cizích jazyků v roce 2005/2006: 46 % (AJ), 58 % (NJ). Rovněž ve školním roce 2007/2008 byly zjištěny lepší personální podmínky v gymnáziích, v 60 % sledovaných gymnázií byly personální podmínky hodnoceny jako nadprůměrné.

3.3.2.2 Oblasti DVPP a frekvence jejich využívání pedagogy ve středních školách

V letech 2005-2008 střední školy zareagovaly na probíhající kurikulární reformu a ve srovnání s předchozími lety výrazně vzrostla jejich účast v dalším vzdělávání. Učitelé ve středních školách se soustředili na změny vyplývající z reformy obsahu a cílů jazykového vzdělávání. Učitelé v gymnáziích a středních odborných školách v souladu s potřebami reformy školství se vzdělávali v metodice a účastnili se školení ke státním maturitám.

Ve školním roce 2006/2007 byli učitelé jazyků v 11 sledovaných středních školách proškoleni pro práci se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. V 11 gymnáziích a 16 středních odborných školách učitelé navštěvovali jazykové kurzy. Několik středních škol uvedlo, že nabídka dalšího vzdělávání pro učitele německého jazyka je nedostatečná. Zájem o další vzdělávání je nižší ve středních odborných učilištích. Ve školách, kde se učitelé neúčastní dalšího vzdělávání, jsou nejčastěji uváděné důvody špatná dostupnost vzdělávacích center, nebo se jedná o externí učitele.

Ve školním roce 2007/2008 bylo zjištěno, že třetina nekvalifikovaných učitelů angličtiny ve sledovaných středních školách si doplňuje vysokoškolskou kvalifikaci pro výuku angličtiny, 29 % nekvalifikovaných vyučujících složilo mezinárodní zkoušku z angličtiny a 24 % nekvalifikovaných pedagogů si doplňovalo znalosti angličtiny v jazykových kurzech. Nekvalifikovaní vyučující jen zřídka využívali kurzy JAME a MEJA. DVPP v anglickém jazyce se v roce 2007/2008 zúčastnilo také 47 % kvalifikovaných angličtinářů. Téměř jedna pětina všech vyučujících angličtiny ve sledovaných středních školách se v roce 2007/2008 zúčastnila DVPP v oblasti práce se žáky se SVP, ve skupině vyučujících s vysokoškolskou přípravou pro výuku daného jazyka se vzdělávalo v práci se žáky se SVP dokonce 38 % vyučujících angličtiny. Z šetření v roce 2007/2008 vyplynulo, že téměř 41 % vyučujících angličtiny mělo zkušenost z anglicky mluvící země, 31 % se zúčastnilo studijního pobytu v anglicky mluvící zemi, 23 % se zapojilo do projektů EU v angličtině a 18 % se zúčastnilo zahraniční stáže v angličtině.

Ve výuce německého jazyka v roce 2007/2008 bylo zjištěno, že nekvalifikovaní vyučující němčiny jen zřídka využili možnost dále se vzdělávat v německém jazyce nebo v kurzech MEJA/Brána jazyků. Z kvalifikovaných vyučujících němčiny se jich 58 % v roce 2007/2008 zúčastnilo DVPP k prohloubení znalosti německého jazyka. Celkem 29 % všech vyučujících němčiny ve sledovaných středních školách se v roce 2007/2008 zúčastnilo DVPP zaměřeného na práci se žáky se SVP. Z šetření v roce 2007/2008 vyplynulo, že více než 58 %

vyučujících němčiny mělo zkušenost z německy mluvící země, 52 % vyučujících němčiny se zúčastnilo studijního pobytu v německy mluvící zemi, 27 % se zapojilo do projektů EU v němčině a 25 % vyučujících němčiny se zúčastnilo zahraniční stáže v němčině.

3.3.3 Organizace a průběh výuky cizích jazyků ve středních školách

Ve školním roce 2007/2008 bylo téměř 87 % sledovaných středních škol hodnoceno v oblasti organizace výuky jako průměr, 10 % SŠ získalo nejlepší hodnocení organizace a ve 3 % SŠ byla organizace výuky hodnocena jako nevyhovující. Hodnocení kvality organizace výuky souvisí s celkovou mírou podpory rozvoje osobnosti žáka, která byla v téměř 77 % sledovaných SŠ hodnocena jako průměrná, ve 20 % SŠ jako velmi dobrá, pouze 3 % SŠ bylo špatně hodnoceno za rozvíjení osobnosti žáků (podrobnosti k jednotlivým aspektům podpory rozvoje osobnosti žáka viz tabulka 9). Studenti středních škol nemohou zatím výrazně ovlivnit organizaci vyučovacích hodin, jen 7 % sledovaných SŠ je hodnoceno jako příkladné v oblasti zapojení studentů do organizace výuky.

Tabulka 9 Formy podpory rozvoje osobnosti žáka ve sledovaných SŠ ve školním roce 2007/2008

Podpora rozvoje osobnosti žáka	Podíl škol, které byly vyhodnoceny jako příklad dobré praxe
Volba přiměřených a vhodných cílů pro žáky	27 %
Uspokojování potřeb nadaných žáků	18 %
Role učitele ve výuce	17 %
Motivace žáků	17 %
Využití materiálně technického zázemí	13 %
Uspokojování potřeb žáků se SVP	7 %
Rozvoje specifických dovedností studentů	3 %

Nejpříznivěji byly sledované střední školy hodnoceny za volbu přiměřených a vhodných cílů pro žáky a uspokojování potřeb nadaných žáků ve výuce cizích jazyků. Horší je situace v péči o potřeby žáků se SVP, které není zatím nijak systémově řešeno.

Úroveň péče o žáky s poruchami učení se v jednotlivých středních školách velmi liší. Existuje několik málo středních škol, kde byli všichni učitelé proškoleni pro práci se žáky se SVP, pro žáky byly zpracovány podpůrné programy a učitelé se při výuce i následném hodnocení řídí doporučeními pedagogicko-psychologických poraden. Převládajícím přístupem je individuální pomoc učitelů, z nichž však jen někteří byli pro tuto činnost proškoleni. Rovněž existuje nemálo středních škol, které uvádějí, že nemají žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, a pokud je mají, nepovažují za potřebné jim jakkoliv ve studiu pomáhat.

3.3.3.1 Partnerství středních škol s rodiči a žáky

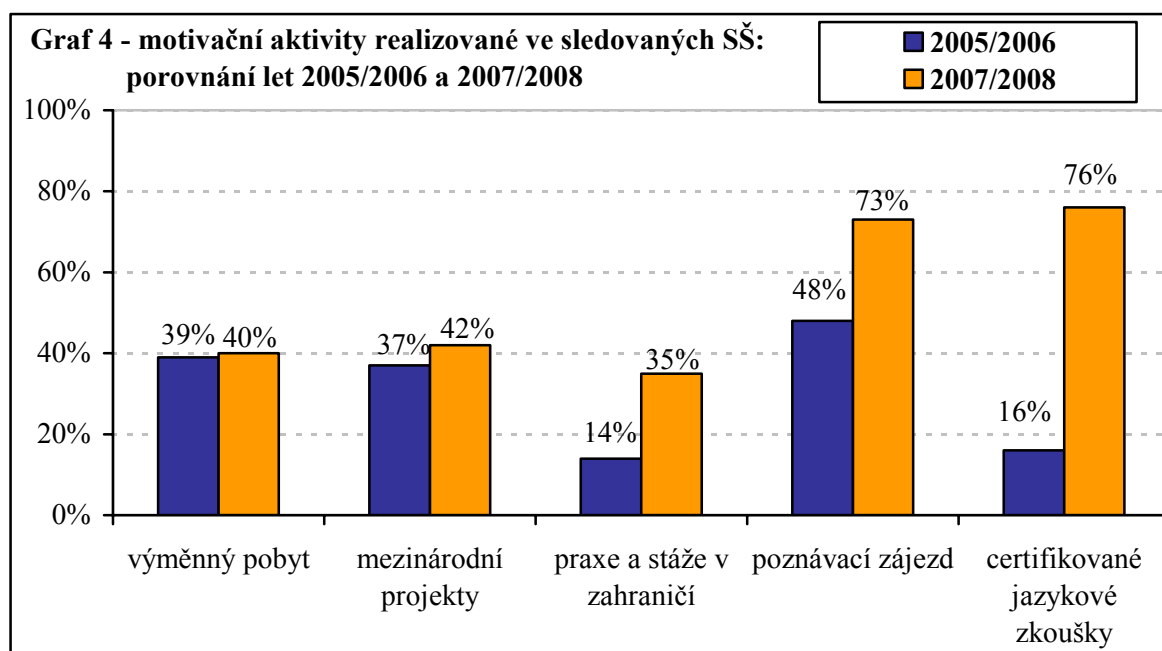
Spolupráce školy s rodiči byla ve školním roce 2007/2008 v 70 % sledovaných středních škol hodnocena jako průměrná, téměř 27 % škol bylo hodnoceno jako nadprůměrné a jen 3 % sledovaných SŠ bylo v této oblasti hodnoceno jako podprůměrné. Z dotazníkového šetření spokojenosti žáků vyplynulo, že 23 % sledovaných středních škol neumožnilo žákům volbu cizího jazyka a polovina středních škol neumožňovala zvolit si skupinu podle pokročilosti znalosti jazyka. Téměř dvě třetiny sledovaných středních škol však reagovaly na potřeby žáků při vytváření nabídky cizojazyčných aktivit.

3.3.4 Uplatňování a rozvoj znalostí cizích jazyků žáků středních škol

V šetření provedeném ve středních školách v roce 2005/2006 bylo zjištěno, že motivačních činností organizovaných středními školami nad rámec učebních osnov se nejčastěji účastnili žáci gymnázií. Spolupráci se zahraniční školou uskutečnilo 43 % sledovaných středních škol a do mezinárodních projektů bylo zapojeno 37 % středních škol. Žáci 14 % středních škol se zúčastnili praxí a stáží v zahraničí. Dosažené znalosti umožnily 198 žákům získat certifikované diplomy. Přesto pětina středních škol nenabídla žádnou činnost, při které by žáci uplatnili své jazykové dovednosti.

Ve školním roce 2007/2008 byl v rámci inspekčního šetření ve více než 13 % sledovaných SŠ zjištěn nadprůměrný stav rozvoje moderních metod výuky rozvíjejících klíčové kompetence žáků. Pozitivním zjištěním je, že více než 23 % sledovaných SŠ bylo v roce 2007/2008 příznivě hodnoceno v oblasti nabídky motivačních aktivit pro žáky.

Žáci 73 % sledovaných SŠ vyjeli v roce 2007/2008 do zahraničí formou poznávacího zájezdu. Mezinárodních projektů se zúčastnili žáci ve 42 % sledovaných SŠ. Výměnný pobyt absolvovali žáci v celkem 40 % ze sledovaných SŠ. Žáci 35 % sledovaných SŠ se zúčastnili odborné praxe nebo stáže. V 76 % ze sledovaných SŠ skládali studenti certifikované zkoušky, v 48 % SŠ z angličtiny a ve 29 % certifikovanou zkoušku z němčiny. Ve školním roce 2007/2008 umožnily dosažené znalosti 188 žákům středních škol získat certifikované diplomy, 91 žáků složilo certifikované zkoušky z angličtiny a 97 žáků certifikované zkoušky z němčiny.

4 Závěr

Tematické šetření výuky cizích jazyků v základních a středních školách prokázalo, že trvá zájem žáků a jejich zákonných zástupců o výuku cizích jazyků. Jednoznačně dominuje volba angličtiny. Ve středních školách se omezuje možnost volby jazyků. Ve školním roce 2007/2008 zajišťovalo souběžnou výuku angličtiny a němčiny 73 % sledovaných středních škol. Základní školy od souběžné výuky německého jazyka také ustupují. Ve školních letech 2005/2006 a 2006/2007 realizovaly školy v souladu s cíli

kurikulární reformy rozšíření výuky cizích jazyků posílením hodinových dotací a vytvořením širší nabídky volitelných předmětů, zájmových a motivačních aktivit, které žákům umožňují rozvíjet a uplatnit jazykové znalosti. Ve školním roce 2007/2008 se projevil efekt posílení hodinových dotací a volitelných předmětů, díky kterému stoupl podíl škol nabízejících žákům volbu skupiny podle pokročilosti znalosti jazyka. Tuto možnost nabídla ve školním roce 2007/2008 žákům čtvrtina sledovaných základních a polovina sledovaných středních škol.

Ve školním roce 2007/2008 byla záměr rozšířit a posílit výuku cizích jazyků již realizován a školy se více soustředily na posílení nabídky mimovýukových motivačních aktivit pro uplatnění jazykových znalostí žáků, rozvoj mezinárodní spolupráce, prohlubování kvalifikace stávajících vyučujících, přijetí nových kvalifikovaných pedagogů a rodilých mluvčích. V rámci přípravy podkladů pro školní vzdělávací program zpracovalo ve školním roce 2006/2007 výrazně více základních škol, téměř 65 %, hodnocení a návazně koncepci výuky cizích jazyků. V následujícím roce 2007/2008 téměř všechny sledované základní i střední školy do zlepšení materiálních podmínek výuky cizích jazyků a většina sledovaných základních (87 %) a středních škol (81 %) také podnikla opatření v oblasti zlepšení personálních podmínek a zvyšování kvalifikace vyučujících cizích jazyků. Další rozvoj této oblasti vzdělávání může podpořit růst podílu škol s týmovou spoluprací těchto učitelů a posílení funkčnosti vlastního hodnocení. Zvláštní význam má rozvoj mezinárodní spolupráce a zapojení do evropských projektů.

Analýza vývoje uskutečněných motivačních aktivit v letech 2005 až 2008 potvrzuje trend, že se především vyučující základních škol postupně více zapojují do evropských projektů a spolupráce se zahraničními školami, která má nejčastěji podobu výměnných pobytů nebo dopisování. Ve středních školách byl v oblasti mezinárodní spolupráce oproti základnímu vzdělávání lepší výchozí stav ve školním roce 2005/2006 a v posledních třech letech byl rovněž zaznamenán pozitivní vývoj. Střední školy především rozšířily možnosti uplatnění jazykových znalostí žáků v rámci zahraničních stáží a odborných praxí, organizovaly více poznávacích zájezdů. Postupně výrazně více žáků středních škol získalo mezinárodní certifikát potvrzující úroveň znalosti cizího jazyka. Ve školách je potřebné vytvářet podmínky k intenzivnějšímu využívání rodilých mluvčích. Ve srovnání s předchozími lety vyučovalo v roce 2007/2008 více rodilých mluvčích, především ve výuce angličtiny ve středních školách byl zaznamenán pokrok. Zvláště odborné školy by měly postupně zavádět výuku předmětů v cizím jazyce.

Z šetření provedeného ČŠI ve školním roce 2007/2008 vyplývá, že střední školy meziročně zlepšily zajištění návaznosti výuky cizího jazyka na základní školu, nicméně je třeba dané problematice dále věnovat pozornost.

Vzdělávací systém by měl zásadně řešit aktuální problém nedostatečné přípravy učitelů k práci se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami při výuce cizích jazyků. Tato problematika byla šetřena ČŠI v roce 2006/2007 a návazně došlo v roce 2007/2008 k mírnému zlepšení. Učitelé se v roce 2007/2008 více vzdělávali v práci se žáky se SVP, především vyučující angličtiny v základních školách. Další vzdělávání v oboru práce se žáky se SVP nejvíce navštěvují absolventi vysokoškolského vzdělání pro výuku daného cizího jazyka.

Souhrnné porovnání počtů učitelů s vysokoškolskou přípravou pro výuku uváděných cizích jazyků v základních i středních školách ukazuje, že jejich zastoupení bylo relativně nejvyšší ve výuce francouzského jazyka a naopak nejnižší ve výuce angličtiny. Výsledky analýzy vývoje ukazatelů odborné kvalifikovanosti učitelů zvláště angličtiny v ZŠ jsou nepříznivé, v důsledku rozšíření a posílení výuky cizích jazyků v letech 2005-2008 došlo v roce 2007/2008 dokonce ke snížení podílu vysokoškolsky kvalifikovaných vyučujících

angličtiny v základních školách ve srovnání s předchozími lety. Ve výuce německého jazyka v základních školách byl v období 2005-2008 zaznamenán pozitivní trend vývoje podílu vysokoškolsky vzdělaných vyučujících. Ve středních školách je zjištěná úroveň kvalifikovanosti a zapojení vyučujících angličtiny a němčiny do dalšího vzdělávání oproti základním školám lepší. V letech 2005-2008 byl však zaznamenán negativní trend vývoje podílu středoškolských učitelů angličtiny a němčiny, jejichž vzdělání odpovídalo vyučovanému předmětu a druhu školy.